

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МАРКУВАННЯ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

THE LEGAL REGULATION OF LABELING OF ORGANIC PRODUCTS

Фролова Н.В.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри екологічного права
Одеського державного екологічного університету

Стаття присвячена правому регулюванню у галузі ведення органічного сільського господарства та маркування органічної продукції. У статті підкреслюється, що поширення органічного виробництва є найбільш перспективним напрямом розвитку сільського господарства. Розглядаються питання щодо визначення поняття органічної продукції, умов, згідно з якими продукція вважається органічною, її екологічні та економічні переваги, засоби маркування такої продукції.

Ключові слова: живі генетично змінені організми, органічне виробництво, біобезпека, сільське господарство, екологічне маркування.

Статья посвящена правому регулированию в сфере ведения органического сельского хозяйства и маркировки органической продукции. В статье подчеркивается, что внедрение органического производства является наиболее перспективным направлением в сельском хозяйстве. Рассматриваются вопросы относительно определения понятия органической продукции, условий, при выполнении которых продукция считается органической, ее экологические и экономические преимущества, способы маркировки такой продукции.

Ключевые слова: живые генетически измененные организмы, органическое производство, биобезопасность, сельское хозяйство, экологическая маркировка.

The article is devoted to the legal regulation in the field of organic farming and labeling of organic products. The author emphasizes that the introduction of organic production would be the most promising direction in agriculture. There are the questions about the definition of organic products, the conditions under which the products considered organic, and its environmental and economic benefits, the methods of marking such products.

Key words: genetically modified organisms, organic production, biosafety, agriculture, eco-labeling.

Постановка проблеми. Органічна продукція – це сертифікована продукція, яка відповідає вимогам стандартів органічного виробництва, вирощується без застосування хімічних синтетичних добрив і засобів захисту рослин, пестицидів, регуляторів росту, ГМО, антибіотиків тощо. Ці продукти вирізняються своєю корисністю та смаковими якостями [1]. Цей термін з'явився у законодавстві не так давно, тому наразі проблема маркування органічної продукції є новою темою у літературі.

Стан дослідження проблеми. Питання сертифікації та маркування органічної продукції розглянуто у працях таких вчених, як О.Г. Міньква, В.М. Сакало, О.О. Горб, С.В. Ковальчук, В.Ф. Камінський, М.В. Капштик, Д.К. Семенда, О.В. Семенда. Але проблема потребує більш детального аналізу та обґрунтування, оскільки відносини у галузі сертифікації та маркування органічної продукції почали стрімко розвиватися у зв'язку із прийняттям нових нормативно-правових актів у цій сфері.

Метою статті є розгляд процесу маркування органічної продукції, аналіз законодавства в сфері надання статусу органічної продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Органічне виробництво – це цілісна система господарювання та виробництва харчових продуктів, яка поєднує в собі найкращі практики з огляду на збереження довкілля, рівень біологічного розмаїття, збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання (добробуту) тварин та метод виробництва, який відповідає певним вимогам до продуктів, виготовлених із використанням речовин та процесів природного походження [2].

В Європейському Союзі державне регулювання в сфері органічної продукції здійснюється за допомогою Директиви ЄС № 834/2007, яка визначає загальні рамки і принципи органічного сільського господарства, вимоги до процесу виробництва сільськогосподарської продукції, її перероблення та виготовлення харчових продуктів, ознаки і маркування органічної продукції; систему інспекції/контролю органічної продукції, зокрема під час її імпорту до країн ЄС.

У цій Постанові органічне виробництво визначається як цілісна система господарювання та виробництва

харчових продуктів, яка поєднує в собі найкращі практики з огляду на збереження довкілля, рівень біологічного розмаїття, збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання (добробуту) тварин та метод виробництва, який відповідає певним вимогам до продуктів, виготовлених із використанням речовин та процесів природного походження.

Основна ідея органічного землеробства є досить простою і передбачає, фактично, повернення до першоджерел ведення сільського господарства, а саме мінімальний обробіток ґрунту і повна відмова від застосування агрохімікатів та мінеральних добрив. Це сприяє підвищенню природної біологічної активності у ґрунті, відновленню балансу поживних речовин, підсилюються відновлювальні властивості, нормалізується робота живих організмів, відбувається приріст гумусу і як результат – підвищення врожайності сільськогосподарських культур [3, с. 42–46].

Починаючи з липня 2010 року на продуктах органічного походження з'являється знак у формі листочка із зірочками за контуром на зеленому фоні – так званий «EuroLeaf» («ЄвроЛист»). Це позначення є обов'язковим для всіх органічних продуктів, що продаються на території ЄС. Крім того, на етикетці має бути інформація щодо походження цього продукту. На етикетці можуть міститися такі написи: «EU Agriculture», що означає, що вихідні матеріали було вирощено на території ЄС; «non-EU Agriculture», що означає, що вихідні органічні матеріали були вирощені на території третіх країн, але відповідно до норм, що висуваються з боку законодавства ЄС; а також «EU/non-EU Agriculture», що означає, що вихідні органічні матеріали були вирощені як на території ЄС, так і на території третіх країн відповідно до норм, визначених для країн ЄС.

Отже, під знаком на етикетці має бути вказано: код регулюючої інстанції; місце вирощування сільськогосподарської сировини, із якої була вироблена продукція; назва сертифікаційного органу.

У ЄС за безпеку продуктів харчування відповідає єдина інституція – Європейська агенція безпеки харчових продуктів (European Food Safety Authority, EFSA). У країнах ЄС діють національні та неурядові організації, які

забезпечують або контролюють безпеку продовольства. Так, наприклад, у Чеській Республіці лише на урядовому рівні діє Інформаційний центр безпеки продовольства, який співпрацює з європейською Системою швидкого оповіщення про харчові продукти і корми (Rapid Alert System for Food and Feed, RASFF). У Чеській Республіці контактною інституцією цієї системи є Державна сільськогосподарська та ветеринарна інспекція.

На органічних продуктах із ЄС також може стояти національний знак. Наприклад, у 2001 році Федеральне міністерство захисту прав споживачів продовольства та сільського господарства Німеччини представило національне маркування – Bio-Siegel (Екологічна печатка), що позначає продукти підприємств, які дотримуються органічних вимог ЄС. Для покупців із Німеччини цей знак має зазвичай найбільш вагоме значення, оскільки до продукції, що ним позначається, висуваються більш суворі вимоги. А саме 1) не менше ніж 95% компонентів продукції повинні мати органічне походження; 2) заборона на наявність у складі та процесі вирощування сировини ГМО, хімічних сполук, мінеральних добрив, пестицидів; 3) заборона на вплив випромінювання на продукцію; 4) тваринне господарство ведеться у екологічно чистих районах за принципом «вільного вигулу» скоту; 5) заборона на використання у раціоні та процесі лікування тварин гормональних та антибіотичних засобів; 6) проведення постійних перевірок відповідності продукції умовам сертифікації; 7) заборонено використання хімічних та мінеральних добрив низької розчинності; 8) земля має бути в належному стані та придатною для виробництва кормів, вирощування рослин та тварин. Вся органічна косметика, що маркується позначенням Bio-Siegel, не містить парабенів, барвників, віддушок, красителів, компонентів тваринного походження, а також не тестується на тваринах [4].

Отже, в Європейському Союзі маркування продукції відіграє важливу роль у регулюванні виробництва та збуту органічної продукції. Законодавство ЄС встановлює стандарти, згідно з якими розвиваються виробничі та ринкові відносини органічного сектору, тим самим поліпшуючи та зміцнюючи стандарти органічного сільського господарства ЄС та вимоги щодо імпорту та контролю.

Основна задача маркування в ЄС – зробити якомога легшим для пересічного покупця процес ідентифікації органічної продукції. Крім того, він надає візуальну ідентичність сектору органічного сільського господарства і тим самим сприяє забезпеченню загальної узгодженості та належному функціонуванню внутрішнього ринку в цій галузі. Правила щодо маркування полегшують контроль інституцій, які здійснюють контроль у цій галузі. Вони також роз'яснюють зобов'язання суб'єктів господарювання щодо маркування органічних товарів, які вони виробляють. Органічний символ захищений від використання на не органічних продуктах по всьому ЄС. Це посилює чесну конкуренцію на ринку та, звичайно, захист прав споживачів.

Використання логотипу та належне маркування є обов'язковим для всіх органічних фасованих продуктів, вироблених у Європейському Союзі. У певних випадках його також можна використовувати на добровільній основі. Це означає, що нефасована органічна їжа, вироблена в межах ЄС, або органічні продукти, імпортовані з третіх країн, можуть відображати новий логотип. Поряд з новим органічним логотипом ЄС споживачі отримують інформацію про місце, де сільськогосподарська сировина, що використовується у цьому продукті, була вирощена, а також відображається код контролюючих органів [5].

В Україні відповідно до Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» [6] оцінка відповідності виробництва органічної продукції та сировини здійснюється аудитором із сертифікації. Зацікавлена особа подає заяву про перехід на виробництво органічної продукції до органу з оцінки

відповідності та не пізніше 30 днів з дня подання заяви про перехід на виробництво органічної продукції отримує таку оцінку або обґрунтовану відмову. За результатами оцінки відповідності складається висновок (звіт) аудитора з сертифікації, який протягом двох днів з дня закінчення оцінки відповідності передається до органу з оцінки відповідності для прийняття рішення про видачу або про відмову у видачі сертифіката відповідності. Оцінка відповідності виробництва органічної продукції та/або сировини проводиться один раз на два роки.

Підтвердження відповідності виробництва органічної продукції (сировини) здійснюється органом з оцінки відповідності. Орган з оцінки відповідності впродовж п'яти робочих днів з дня складення висновку (звіту) аудитора з сертифікації зобов'язаний прийняти рішення про видачу або відмову у видачі сертифіката відповідності. У разі прийняття органом з оцінки відповідності рішення про відмову у видачі сертифіката відповідності особою протягом трьох робочих днів з дня прийняття такого рішення надсилається письмове повідомлення із зазначенням підстави відмови. Такою підставою може бути: встановлення за результатами перевірки невідповідності виробництва вимогам вказаного закону та детальним правилам виробництва та обігу відповідної органічної продукції (сировини) або виявлення недостовірних відомостей у документах, поданих на підтвердження відповідності.

Фізичні або юридичні особи, які виявили намір здійснювати виробництво органічної продукції та/або сировини, пройшли оцінку відповідності виробництва органічної продукції (сировини) та отримали сертифікат відповідності, заносяться до Реєстру виробників органічної продукції (сировини), який веде центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів. Реєстр виробників органічної продукції (сировини) є відкритим та загальнодоступним. Доступ до Реєстру виробників органічної продукції (сировини) є безоплатним і забезпечується шляхом його оприлюднення та підтримки в актуальному стані на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів. Порядок ведення Реєстру виробників органічної продукції (сировини) розробляється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну аграрну політику, та затверджується Кабінетом Міністрів України. Фізичні або юридичні особи, що не занесені до Реєстру виробників органічної продукції (сировини), не мають права здійснювати виробництво органічної продукції та/або сировини.

Фізичні або юридичні особи, яким надано право на виробництво органічної продукції (сировини), зобов'язані: 1) дотримуватися вимог закону і правил виробництва та обігу органічної продукції та сировини та/або дикорослих рослин, використовувати лише методи виробництва органічної продукції та/або сировини; 2) забезпечувати відокремлення виробництва органічної продукції (сировини) від виробництва неорганічної продукції (сировини), продукції перехідного періоду; 3) використовувати технології виробництва, які запобігають забрудненню або мінімізують будь-яке збільшення забруднення навколишнього природного середовища; 4) враховувати місцевий та регіональний екологічний стан територій під час вибору продукції для виробництва; 5) мінімізувати використання невідновлюваних ресурсів та зовнішніх ресурсів; 6) забезпечувати збереження та відтворення родючості ґрунтів.

Під час виробництва органічних харчових продуктів шляхом перероблення особи, яким надано право на виробництво органічної продукції (сировини), крім вказаних правил, зобов'язані дотримуватися таких вимог:

1) виробляти продукцію переважно з інгредієнтів сільськогосподарського походження (крім води та кухонної солі);

2) не використовувати органічний інгредієнт разом з таким самим інгредієнтом у неорганічній формі або інгредієнтом у стадії перехідного періоду;

3) не використовувати речовини і технології, що відновлюють характеристики, втрачені під час перероблення та зберігання органічних харчових продуктів, та виправляють результати халатності під час перероблення таких продуктів або іншим чином вводять в оману щодо справжньої природи продукту.

Органічна якість продукції підтверджується сертифікатом, виданим акредитованим компетентним сертифікаційним органом. В якості інформації для споживача на упаковку наноситься відповідне маркування згідно зі стандартами та інформація про орган, що сертифікує.

На території України працюють 12 іноземних та 1 український сертифікаційні органи. Український сертифікаційний орган «Органік стандарт» має міжнародну акредитацію на проведення сертифікаційних робіт та визнання Єврокомісії та Швейцарської Конфедерації. Перший український сертифікаційний орган, що здійснює інспекцію та сертифікацію органічного виробництва, – ТОВ «Органік стандарт», був створений у рамках українсько-швейцарського проекту «Органічна сертифікація та розвиток органічного ринку в Україні» в 2007 році.

Нині компанія здійснює сертифікацію в усіх регіонах України та в Республіці Білорусь, крім того, проводить інспекційні роботи в Казахстані в партнерстві з міжнародними органами сертифікації.

Також виробник може звернутися до будь-якого сертифікаційного органу, який є міжнародно акредитованим.

Дійсність органічного сертифіката можна перевірити на сайті сертифікаційного органу. Дійсність сертифіката сертифікованих операторів «Органік стандарт» можна перевірити на сайті: www.organicstandard.com.ua/ua/clients [7].

Право на виробництво органічної продукції (сировини) належить особі (фізичній або юридичній), яка пройшла оцінку відповідності виробництва органічної продукції (сировини) та отримала сертифікат відповідності і включена до Реєстру виробників органічної продукції (сировини). Виробники органічної продукції зобов'язані дотримуватися всіх вимог та правил щодо вироблення такої продукції (сировини), забезпечувати відокремлення виробництва органічної продукції (сировини) від виробництва неорганічної продукції (сировини), продукції перехідного періоду, використовувати технології виробництва, які запобігають забрудненню або мінімізують будь-яке збільшення забруднення навколишнього природного середовища тощо.

Сертифікат видається у разі якщо всі інгредієнти живої або переробленої сільськогосподарської продукції є органічними та їх вироблено відповідно до вимог, встановлених вказаним законом, а також, якщо перероблена сільськогосподарська продукція повністю була виготовлена відповідно до вимог закону та не менше 95 відсотків її інгредієнтів є органічними.

Продукція (сировина), сертифікована в державах-членах Європейського Союзу як органічна, розміщується на ринку України як органічна продукція (сировина) без жодної додаткової сертифікації.

Міністерство аграрної політики та продовольства України своїм наказом № 495 від 25 грудня 2015 р. (zareestrovaniy Min'yustom 19.01.2016 p. za № 99/28229) [8] затвердило державний логотип для органічної продукції (сировини) та відповідний його технічний опис.

За наявності відповідного сертифіката органічна продукція та сировина маркуються належним чином в обов'язковому порядку. Державний логотип складається з напису «органічний продукт» та відповідного графічного

зображення. При цьому не допускається використання цього словосполучення у власних назвах продуктів та торговельних марок під час рекламування, а також у разі маркування продукції, що перебуває на стадії перехідного періоду до органічного виробництва.

Дозволяється також використання недержавних (приватних) логотипів, запроваджених безпосередньо суб'єктами господарювання, які здійснюють виробництво, реалізацію органічної продукції (сировини), або їх об'єднаннями.

24 листопада 2016 року було зареєстровано проект Закону про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції [9]. Основною метою законопроекту є вдосконалення правового регулювання органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Його положеннями регламентовано вимоги до виробництва, маркування та обігу органічної продукції, чітко встановлено основні засади здійснення порядку сертифікації органічного виробництва, а також вимоги до органів сертифікації.

У документі враховано європейський досвід щодо запровадження державно-приватної системи контролю органічного сектору. Передбачається здійснення Держпродспоживслужбою державного нагляду (контролю) за суб'єктами ринку органічної продукції. Повноваження щодо сертифікації органічного виробництва надаються акредитованим органам сертифікації. Відповідно до проекту Закону до галузей органічного виробництва віднесено: органічне рослинництво, зокрема насінництво і розсадництво, заготівля дикорослих продуктів; органічне тваринництво, а також бджільництво; органічне грибництво, зокрема вирощування органічних дріжджів; органічна аквакультура; вирощування органічних водоростей; виробництво органічних харчових продуктів та кормів; органічне виноробство.

Органічна продукція, яка вводиться в обіг та реалізується, має бути маркована державним логотипом для органічної продукції. Державний логотип складається з напису «органічний продукт» та відповідного графічного зображення. Обов'язковим елементом маркування органічної продукції є кодовий номер, який розміщується під державним логотипом та складається із: акроніма, який ідентифікує країну походження; напису "organic"; реєстраційного коду органу сертифікації, який здійснив сертифікацію органічного виробництва. Під час маркування органічної продукції дозволяється додатково використовувати інші логотипи, запроваджені операторами ринку, які здійснюють виробництво, реалізацію органічної продукції, чи їх об'єднаннями.

Згідно із законопроектом забороняється маркування державним логотипом неорганічної продукції та продукції перехідного періоду, а також використовувати під час маркування такої продукції будь-які позначення та написи «органічний», «біодинамічний», «біологічний», «екологічний», «органік», «натуральний» та будь-які однокореневі похідні від цих слів з префіксами «біо-», «еко-» тощо будь-якими мовами, а також забороняється використання напису «органічний продукт» у власних назвах продуктів, торговельних марок під час рекламування будь-якого неорганічного продукту, а також у разі маркування продукції, яка перебуває на стадії перехідного періоду.

Висновки. Таким чином, продукція, органічність, тобто безпечність та натуральність якої доведена шляхом набуття сертифіката, маркується належним чином згідно з положеннями законодавства. Україна має спеціальний логотип, яким маркується така продукція, а також дозволяється використання недержавних, приватних логотипів. Маркування є важливим кроком для поширення такої продукції та для спонукання виробників виробляти саме органічну продукцію, оскільки наявність логотипу є доказом органічності і засобом ідентифікації такої продукції населенням, виокремлення її серед іншої продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Камінський В. Органічне землеробство – шлях до продовольчої безпеки. Віче. 2014. № 9.
2. Капшик М. Переваги органічного виробництва: з наукової точки зору. URL: http://organicstandard.com.ua/files/HealthyNation_presentation/100303 (дата звернення 1 листопада 2017 року)
3. Семенда Д.К., Семенда О.В. Розвиток органічного виробництва в сільськогосподарських підприємствах. Агросвіт. 2014. № 7. С. 43
4. Органічні продукти. Вимоги до органічних продуктів. URL: <https://harchi.info/articles/organichni-produkty> (дата звернення: 1 листопада 2017 року)
5. The EU organic logo and labelling rules. URL: https://ec.europa.eu/agriculture/organic/downloads/logo_en (дата звернення: 1 листопада 2017 року)
6. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон від 03 вересня 2013 № 425-VII. / База даних «Законодавство України. ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/425-18> (дата звернення: 1 листопада 2017 року)
7. Коротко про органік. URL: www.ukraine.fibl.org/...ukraine/Коротко_про_органік.doc (дата звернення: 21 березня 2018 року)
8. Про затвердження державного логотипу для органічної продукції (сировини): Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 25 грудня 2015 року № 495. / База даних «Законодавство України. ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0099-16> (дата звернення: 1 квітня 2018 року)
9. Проект Закону України Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61212 (дата звернення: 21 березня 2018 року)